

Particularități estetico-valorice proprii contemporaneității

L.Troianowski, dr. în filozofie,
IIEȘP al AȘM

Intenția de a da o apreciere valorilor estetice proprii epocii contemporane implică necesitatea de a evidenția că dacă replicăm la spațiul autohton, natural, e nevoie să subliniem că depășim o perioadă de tranziție spirituală, economică, politică etc. Totodată, e evident să ținem cont că anume în perioadele de tranziție sporește tendința ce are în câmpul ideatic importanța dezvoltării estetice a personalității, o premisă a situației în cauză ar fi, probabil, generată de faptul că potențialul util pentru traducerea în viață a reformelor este determinat și de particularitățile, gusturile, idealurile estetico-artistice ale societății. Pe de altă parte, remarcăm că un tur de orizont asupra culturii și esteticii contemporane ne demonstrează că situația esteticii impune o hipersensibilitate activizată în vederea actualizării condițiilor favorabile pentru formarea culturii artistice și intelectuale a individului, cât și a conștiinței sociale în general. Cât privește încercarea nevoalată de marginalizare a sferei estetice, proprie culturii contemporane, sesizăm că ea se manifestă prin întreaga ei varietate de forme, cum ar fi: cultura de masă, anticultura, contrcultura etc. – o paletă de subculturi care promovează idealuri și principii îndoielnice ca calitate, ce, în mod inevitabil, nu numai că compromit valorile tradiționale și fundamentale, dar și deplasează estetica la periferiile intereselor umane. De netăgăduit că proiectul de emancipare a esteticului de celelalte sfere de activitate umană determină sărăcia culturală a societății, înstrăinarea indivizilor de arta adevărată și tradiții, or victoriile de ordin material întotdeauna au fost și vor rămâne net inferioare celor de ordin spiritual.

Inventarierea resorturilor particulare culturii contemporane ne consemnează nu numai criza valorilor estetico-morale și artistice, dar și a emoțiilor, sentimentelor, spiritului. Astfel, ceea ce în ultimul timp se pretinde a fi nominalizat ca artă, are capacitatea de a descuraja publicul elevat, educat pe redevabile opere clasice. De exemplu, dacă e să ne referim concret la literatură, gen menit să cultive și să promoveze idealuri, să exalteze emoții și sentimente prin instrumentarul care-l posedă mai mult decât alte genuri, fiind capabilă să altoiască dragostea și respectul față de tradiție, atunci o simplă monitorizare a titlurilor

lucrărilor unor prozatori din generația anilor 90 ai sec. XX te plasează într-un disconfort estetic-moral datorită limbajului indecent, licențios, vulgar, cât și a subiectelor absolvite de mesajul spiritual și moral. Cam în aceeași manieră s-ar putea vorbi și despre o serie de posturi TV din țară și de peste hotare, care cu generozitate și perseverență pun la dispoziția publicului larg seriale, show-uri, ce se caracterizează printr-o prolixitate dublată de pretențiozitate estetic-artistică și socială lipsite însă, de o concepție solidă, care există doar pe baza ratingului obținut în schimbul difuzării și promovării scandalurilor și informațiilor care, în fond, n-au nici o tangențialitate cu adevărul și realitatea.

Un alt moment asupra căruia am vrea să reflectăm este reprezentat de prezența transfrontalității de ordin estetic-valoric și ideatic, propriu contemporaneității, ce desemnează nu numai experiența încadrării tradiției în spațiul unui gen de spectacol, negarea sau neglijarea ei, dar și faptul că moda la diferite curente, stiluri, acceptate și aplicate la realitatea, identitatea națională nu întotdeauna au efectul scontat. Fără îndoială, reticența față de universul estetic-valoric autohton în favoarea celor străine poate compromite, iar rezultatele sunt destul de vizibile – tezaurul cultural național. Notabil că doar un echilibru armonios, o colaborare fructuoasă cu tradițiile altor țări, culturi, creditarea și importarea a tot ce e mai valoros, valabil pentru spiritualitatea națională, ce nu va afecta elementele specifice autohtone, dar va crea premise oportune pentru a evita situația obedienței valorilor estetice tradiționale față de cele străine promovate și mediatizate cu succes în special, de cultura de masă.

Monitorizarea codurilor estetice postmoderne reclamă și alte elucidări menite a conferi un tablou autentic al situației, și, astfel, a contracara orice dubiozitate alături de valorile ce prefigurează esența epocii. Pentru completarea tabloului și a unei comprehensiuni mai temeinice cu privire la postmodernism /globalizare, considerăm oportună necesitatea luării în calcul a atitudinii față de tradiție și identitate în cadrul acestui segment cultural. Avizându-ne asupra conceptului de tradiție, subliniem că prin noțiunea nuanțată se etalează forma de organizare a unei complexități de interese, aspirații, idealuri încorporate într-un proiect creativ comun, cu alte cuvinte, ansamblul de valori caracteristice unei nații desemnează tradiția ei. Autenticitatea și veridicitatea acestor idei este susținută și de raționamentul că, indiferent de domeniu - artă, politică, economie sau

știință, lucrări cu adevărat redutabile pot fi realizate doar prin concursul mai multor oameni și a practicii anterioare acumulate de generații. Chiar și în cazul când în realizarea unei opere se profilează în mod individual artistul/savantul, nu trebuie să uităm că creația sa are la bază elemente ale experienței umane, a tradiției și identității specifice poporului său.

Identificat ca o orientare intelectuală a ultimelor decenii, postmodernismul are un impact sensibil asupra tuturor domeniilor de activitate umană: artă, știință, religie.. Acest fenomen critică valorile tradiționale, raționalismul, umanismul, istorismul, neagă posibilitățile personalității de a fi responsabilă de faptele, deciziile și comportamentul propriu, și incapacitatea individului uman de a se contrapune stereotipurilor social-politice și ideologice. În opoziție cu tradiționalul și modernismul, postmodernismul postulează cu insistență importanța eliberării de forța puterii, debarasării de norme, reguli, dependențe sociale, or scepticismul, relativismul, tendințele nihiliste rămân a fi particularitățile sale peremptorii. Pe acest temei, consemnăm că postmodernismul trebuie cercetat ca o diagnoză a culturii contemporane, dar nu ca starea ei actuală.

Postmodernismul este o epocă a divertismentului unde are loc nu doar atenuarea, ci și anularea esteticului, unde kitsch-ul devine estetică, chiar în pofida faptului că este o anti-estetică. În calitate de exemplu, indubitabil, a fenomenului când arta devine marfă, ne pot servi arhicunoscutele și multapreciatele opere de rezonanță semnate de S.King, P. Coelho, S.Brown, D.Brown ș.a. *Ad notanda*, introducând în peisajul valorilor ecletismul, relativismul, multiculturalismul, postmodernismul pierde din exclusivitatea estetică. Expansiunea rizomatică, mentalitatea non-ierarhică de valențe, dezistoricizarea, descentrarea sau abandonul oricărui canon, valorizarea experimentului și marginalizărilor, relativismul opiniilor sunt semnalmente indispensabile creațiilor postmoderne ce condiționează în special triumful fenomenului denaturării tabloului valoric cu care se operează..

Încercarea de a da apreciere valorilor estetice particulare epocii contemporane presupune și o elucidare pluridimensională a rolului globalizării asupra statutului valorilor estetice tradiționale, cât și a factorilor, tendințelor acesteia.

În sens univoc, contribuții ponderabile la procesul de uniformizare, standardizare a valorilor în general și celor estetice în particular impune

procesul mereu în ascendență a globalizării. Glosând asupra facturii, particularităților acestuia, consemnăm că pentru globalizare factorul determinant reprezintă dezvoltarea ascendentă în masă a tehnologiilor și mijloacelor de comunicare ce transformă integral lumea, conform opiniilor unor filosofi, într-un teatru global. Așa, de exemplu, sociologul german I. Habermas colportează că în lumea contemporană tehnica își modifică statutul, manifestându-se predominant ca cultură și ideologie. Ea este „reprezentată omului contemporan sub formă de produse[construcții, design, parametri tehnici ș.a.], sub formă de idei[particularități de percepție a realizărilor tehnice din punctul de vedere al modelului, sensului și scopului], care luate în ansamblu influențează asupra lumii interioare a omului”[1]. *Re vera*, aceasta conduce nu numai la apariția conștiinței tehnocratice la majoritatea membrilor societății contemporane, dar și la o sensibilă denaturare a scării valorilor estetice clasice, o deplasare regretabilă din sfera tradiționalului, cât și tendințe manifeste de acceptare, asimilare chiar vogă la unele valori de calitate îndoielnică, dubioasă. O altă lucrare și alt autor care relevă analogii, similitudini, dimensiuni congenere alături de rolul tehnicii în viața contemporană, mai bine zis, perioada postindustrială, reprezintă *Cultura postmodernului* semnată de sociologul german P. Kozlovskii, cercetare ce nu numai că se înscrie în același segment ideatic, dar pune în dezbatere, descifrează aspecte și situații provocate de dezvoltarea tehnologiilor informaționale – TV, Internet, fără de care nu ne putem imagina cotidianul contemporan, însă, care au o influență decisivă și nu întotdeauna pozitivă asupra valorilor estetice tradiționale. Argumentele înaintate de Kozlovskii rezidă în faptul că tehnica modernă este asemeni unui model lipsit de contur, or absolvită de o formă și conținut integru, ea este supusă unor transformări continue. Prin urmare, TV nu este un simplu translator al esteticii tehnocratice, prin intermediul ei se difuzează principalele valori și principii, care, la rândul lor, impun și determină comportamentul, atitudinile, interesele, idealurile omului în epoca contemporană.

Avizându-ne asupra dispozițiilor spirituale și sociale din ultimii ani, se poate demonstra cu pregnanță că în pofida prognozelor referitoare la mondializare, ca proces de îmbogățire a culturilor datorită dialogului echitabil, sesizăm dimpotrivă că ea se transformă într-o armă de omogenizare, impersonalizare a culturilor și valorilor tradiționale,

deoarece se erodează mai ales specificul național. Efectul de armonizare a unui dialog neechitabil dintre culturi provoacă o modă falsă, nefirească față de tot ce ține de tradiție, valoare, folclor și, în rezultat, ne ciocnim de insistente încercări de a muzeifica tradiționalul și a impune un sens exotic, distractiv. Sistematizarea datelor despre carențele și aspectele atractive ale globalizării pentru valorile tradiționale, naționale ne obligă a nu face abstracție de faptul că și o grijă exorbitantă pentru păstrarea intactă a valorilor poate condiționa situația ca la un moment să devenim importanți și interesați numai la nivel local, adică doar în orizontul propriilor valori naționale, moment ce devine egal cu izolarea spirituală. Pe de altă parte, orientarea spre uniformizarea valorilor poate da naștere unei culturi bazate pe stereotipuri în care nimeni nu va găsi trăsături proprii tradiției sale autohtone or, o cultură absolvită de subiect este distructivă din punct de vedere moral și estetic, de calitate joasă, puțin tangențială cu spiritualul. Prin urmare, o astfel de cultură se disipează ușor, transformându-se într-un set de reacții formale la diferite situații și, în mod natural, încetează de a-și onora funcțiile sale directe: conferirea de sens a existenței umane și susținerea omului în lumea cotidiană. Totodată, rămâne ineluctabil că atât globalizarea, cât și regionalizarea[procesul ei invers] rămân a fi două aspecte proprii contemporaneității ce se completează reciproc și vin să caracterizeze unul și același proces pe care teoreticienii îl desemnează cu noțiunea de *glocalizare*, menită a nuanța că „coexistența dintre sinteză și dezintegrare, integrare și divizare nu este întâmplătoare și este imposibil de a fi evitată sau anulată”.[2]

În concluzie la cele elucidate consemnăm că, prezentându-se ca o realitate a contemporaneității, globalizarea, postmodernismul, pe lângă consumerism, relativism, fragmentarism, trădează peremptoriu caracterul de criză a valorilor, în special a marketizării celor de ordin estetic. Universalitatea valorilor estetice, tendința de uniformizare decretată de postmodernism în detrimentul tradiției, identității, specificului național a afectat serios și cultura autohtonă: a înfeudat iremedial gustul publicului kitsch-ului; o deplasează covârșitor spre acceptarea și asimilarea unor tradiții străine specificului național; o contagiază spiritual cu produse ce pretind a avea un subsol estetic veritabil, dar, de fapt, sunt creații din categoria „culturii de masă” de o calitate îndoielnică; o îndepărtează de la adevăratele valențe proprii identității spirituale românești etc.

Referințe bibliografice

1. Habermas S. Technik and Wissenschaft als „Ideologie”. Frankfurt-a-M., 1974, p.90.
2. Орлов Ф.И. Социальные издержки глобализации // Социологические исследования, 2001, Nr.7, p.22.

Homo economicus versus homo moralis

Țurcan Galina,
conf. univ., dr., ASEM

Homo economicus is the concept in some economic theories of humans as rational and narrowly self-interested actors. Homo moralis is an alternative to Homo economicus. He is influenced by moral motives. Homo moralis is the subject of the wild capitalism. Homo moralis only can be the subject of moral capitalism.

Problema relației dintre homo economicus și homo moralis ține de un domeniu interdisciplinar, format la interacțiunea dintre etică și economie. Homo economicus este o construcție noțională a teoriei economice, o construcție conceptuală care desemnează o persoană ghidată exclusiv de egoism, de interesele proprii. Este un model epistemologic în care comportamentul omului se reduce la o activitate rațională. Crearea modelului homo economicus este condiționat de limitele teoretice ale economiei, de imposibilitatea de a lua în calcul în procesul cercetării toate laturile, caracteristicile și trăirile omului. El reprezintă un model teoretic care nu este o copie fidelă a realității, ci să fie un instrument comod pentru cercetare. Homo economicus reprezintă, de fapt, o idealizare a comportamentului uman din perspectivă economică, ca și cum omul ar proceda ținând cont doar de interesul economic, fără a ține cont de alte interese și de interesele altora, iar această admitere are doar un caracter metodologic.

Homo economicus este un model teoretic al omului, din care sunt eliminate motivările psihologice și spirituale, alte calități care nu țin de activitatea economică. Or, această activitate se confruntă cu resurse economice limitate, iar principalul motiv al unui comportament economic este obținerea unui profit maxim posibil în niște condiții date.